

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven
uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

red. en sekr. riouwstr. 59, wormerveer
adm. kon. wilhelminalaan 38, leersum

R. Brands / Den Helder

Paulus te Rome

(Hand. 28 : 30, 31)

Inleidende opmerkingen

Er zijn nogal wat mensen die het slot van het boek van de Handelingen der apostelen onbevredigend vinden. Je moet toch weten hoe het proces-Paulus is afgelopen. Is de apostel na de termijn van twee jaar vrijgelaten of is er een veroordelend vonnis uitgesproken? In verband met zulke vragen zijn weer andere vragen gerezen: Had Lukas soms over deze uitspraak en hetgeen daarop gevolgd is willen schrijven in een derde boek? Waarom is ons dat dan niet overgeleverd? Werd het niet afge- maakt of is het soms verloren gegaan?

In plaats van ons over te geven aan allerlei speculatieve beschouwingen kunnen we maar beter dit slot van het boek Handelingen heel gewoon in verband brengen met wat Lukas wel geschreven heeft. En op de vraag of in dat licht de mededeling over Paulus' verblijf te Rome een goed besluit vormt van de beide boeken, die Lukas geschreven heeft, moeten we allereerst antwoorden dat in dit slot toch sprake is van de vervulling van de wens van de apostel Paulus zelf: Hij heeft toch lang rond gelopen met de gedachte om naar Rome te gaan en hij heeft die gedachte ook uitgesproken (vgl. b.v. Hand. 19 : 21) en Paulus wist ook dat dit voornemen met de bedoeling van de Here overeenstemde (vgl. Hand. 23 : 11). Nu gaat deze wens in vervulling.

Paulus zal aanvankelijk bij zijn plannenmakerij wel zijn uitgegaan van de gedachte om daar zijn zendingsarbeid te kunnen verrichten. Maar nu hij als een gevangene Rome wordt binnengevoerd, hoeft hij toch ook weer niet ontmoedigd te zijn. Want, hoe dan ook, in ieder geval wordt er bereikt, dat de officiële instanties van meet af aan zich met Paulus en zijn verkondiging zullen moeten bezig houden. En het gevolg daarvan is dat, tot in de hoogste kringen toe, over het evangelie gesproken wordt, dat keizerlijke ambtenaren met de boodschap der genade in aan- raking komen.

Vergelijking

Als we het slot van het boek Handelingen zetten tegenover de aanhef ervan, zien we wat in het begin voorzeggd wordt, aan het einde vervuld wordt: In het begin (1 : 8) worden de drie kringen getekend, waarin het evangelie achtereenvolgens gepredikt zal worden: in Jeruzalem eerst, vervolgens in Judea en Samaria, en tenslotte tot aan het einde der aarde. Het duurt echter lang voordat het evangelie overal in die derde en verre- weg grootste kring is doorgedrongen. Maar in principe is de voorste be- grenzing van deze kring bereikt als het evangelie eenmaal in de hoofd- stad van het romeinse rijk gepredikt wordt.

Immers vanuit Rome gaan wegen in alle richtingen. Als we nu het slot van Lukas' tweede boek leggen naast het begin van het eerste, valt op

dat in beide stukken de macht van de keizer van Rome een rol speelt: Lukas 2 noemt de naam van keizer Augustus. Als zijn macht al zo groot is, zal er dan ooit iets van de heerschappij van Jezus Christus terecht komen? Hoewel in Hand. 28 de naam van de keizer niet wordt ge- noemd, is zijn macht, die anti-christelijke trekken vertoont, duidelijk aanwezig. Paulus mag, na reeds jarenlang het evangelie te hebben mogen prediken, ook in Rome getuigen van de verlossing in Christus, in de buurt van de man wiens macht haast model staat voor de macht van de antichrist, keizer Nero.

Geen belemmering

Paulus mag, hoewel hij in voorarrest zit, zijn werk gewoon doen; onder buitengewone omstandigheden vindt het gewone werk voortgang. Er komen leden van de gemeenten, in wier midden hij vroeger gewerkt heeft, bij hem op bezoek; er worden brieven geschreven; er wordt tegen- over Joden en heidenen getuigd van de rijkdom van de verlossing; kerk, zending en evangelisatie worden gediend. Er is zelfs, zo schrijft Lukas, geen enkele belemmering. En gezien de levensgang van Paulus mag dat een wonder genoemd worden: want telkens heeft Paulus bij zijn ver- kondigingswerk moeilijkheden en tegenstand ondervonden. Het boek van de Handelingen der apostelen geeft daar de bewijzen van.

Maar uitgerekend in Rome valt deze belemmering weg. Dat dit toen in Rome gebeurde is geen garantie dat dat altijd zo zal zijn, dat altijd overal onbelemmerd het evangelie verkondigd zal worden. Paulus heeft dat zelf ook ondervonden: blijkens 2 Tim. 4 is het bij zijn proces, op z'n zachtst gezegd, niet allemaal van een leien dakje gegaan. En ook uit de kerkgeschiedenis weten we van veel tegenstand en nog, heden ten dage, is niet iedereen ter wereld vrij om zijn geloof te belijden en dat brengt de vraag naar voren: Zijn wij, die vrij zijn, die vrijheid ook waard en onderkennen wij ook wat er van ons verwacht wordt: Is alles, wat ons als genadegeschenk uit Gods hand toeviel, wel gericht op de komst van Gods Koninkrijk? En denken wij ook voortdurend aan hen die onder moeilijke omstandigheden tot het leven bij Woord en sacramenten geroepen worden. Vergeten we de voorbede niet, voor hen die niet vrij zijn?

Tenslotte: het koninkrijk komt; Jezus Christus, die eenmaal als kind lag in de kribbe te Bethlehem, is als overwinnaar van dood en graf naar de hemel gegaan, en Hij draagt zijn werk verder tot het einde der tijden — en tot de uitersten der aarde.

IN DIT NUMMER

173 *Ds R. Brands, Paulus te Rome*

174 *Drs W. G. Rietkerk, Eddy Hillesum*

175 *M. de Jonge, Beproefde trouw (9 - slot)*

176 *D. W. L. Milo, Zeven weken oorlogstoestand*

176 *Ds G. v. d. Brink, Naar een federatie met de Chr. Geref. Kerken (1)*

178 *A. Kadijk, Kerkelijke eenheid*

Etty Hillesum

Het dagboek van Etty Hillesum 'Het verstoorde leven' heeft in Opbouw al maanden geleden de aandacht gekregen die het verdiende — in de artikelen van de heer Milo. Toch lijkt het alsof dit boek nu pas in de grote publiciteit doorbreekt. Zo zag ik zaterdag jl. een t.v.-uitzending over de schrijfster van dit dagboek en las ik juist deze morgen (maandag 24 mei) in Trouw een artikel van de hand van dr K. A. D. Smelik die dit dagboek aan de uitgever heeft aangeboden. Hij schrijft dat het boek nu ook internationale aandacht krijgt. De reden waarom ik er — na de boekbespreking van Milo — toch nog nader op inga is niet omdat ik de bespreking van de heer Milo nog eens over zou willen doen — het is meer om de factoren te wegen die er toe geleid hebben dat dit boek nú zo'n plotselinge grote aandacht krijgt.

Te filosofisch

Dr Smelik vertelt in Trouw dat dit dagboek vlak na de oorlog door zijn vader verschillende malen aan uitgever werd aangeboden. Maar er was niemand die er wat in zag. Het werd beoordeeld als té filosofisch. Nu is het inderdaad waar dat de schrijfster heel weinig beschrijven geeft van wat zij ziet en hoort vóór, tijdens en ná haar reis naar het concentratiekamp waar zij omkomt. Wat dat betreft kom je veel meer te weten uit andere dagboeken, zoals bijv. van F. Bakels 'Nacht und Nebel'. Zij schrijft méér van binnen uit, hoe zij haar omstandigheden beleefde en verwerkte. Op blz. 179 zegt zij: „Ik wil niet de kroniekschrijfster van gruwelen worden. Ook niet van sensaties. Vanmorgen nog zei ik tegen Jopie: en toch komt het altijd weer op hetzelfde uit: het leven is mooi. En ik geloof in God.”

Als haar boek een schilderij was zou het zeker niet onder de stroming van het naturalisme vallen, dat trouw probeert te schilderen wat het oog ziet, maar veel meer onder de school van het impressionisme dat probeert uit te drukken wat er in mij omgaat bij het zien van de werkelijkheid.

Die werkelijkheid was ontzettend. Daarom valt er altijd iets van schroom over ons als wij willen bespreken wat er in een dagboek als dit zo hoogst persoonlijk onder woorden gebracht wordt.

Te meer om-dat er in dit boek iets heel kostbaars wordt aangetroffen — een heel bijzondere manier van verwerken van lijden dat eigenlijk

niet te verwerken valt. In dat opzicht kan ik alleen maar naar de gevoelige bespreking van Milo verwijzen.

Toch kan ik begrijpen dat de uitgevers direct na de oorlog dit dagboek te filosofisch noemden. Niet dat ik het té filosofisch vind en nog minder dat ik het daarom niet de moeite van het uitgeven waard zou vinden, maar meer omdat de diepere tonen van dit dagboek inderdaad van levensbeschouwelijke aard zijn en motieven tot uitdrukking brengen, die wellicht nú pas in de tachtiger jaren echt aanslaan. Om die diepere motieven op te sporen en daarna geheel los van de persoon van Etty Hillesum (die ik hoogacht) te bespreken, heb ik het nu volgen- de artikel geschreven.

I. Sexualiteit en geloof

Het eerste wat bij de lezing van het dagboek opvalt is de buitengewone vrijheid die de schrijfster vóórleeft op het gebied van de sexualiteit. Hier vind ik ook de bespreking van het dagboek het moeilijkst. Want wat voor recht heb ik om bij een vroeggestorven medemens in de slaapkamer te kijken? Voelen wij ons hier niet een gluurder die dingen ziet, die niet voor zijn oog bestemd zijn? Toch is het — nu dit dagboek eenmaal is gepubliceerd — onvermijdelijk om hier een enkel woord aan te besteden. Want wij nemen iets waar in dit dagboek wat in de oorlogstijd zeer uniek was, nl. een totaal vrije houding op sexueel gebied, zonder dat dit aan het gebed en het geloof afbreuk leek te doen. De schrijfster leeft met verschillende mannen intiem samen, maar voelt dit zelf aan als zuiver en schoon — natuurlijk ook best wel eens 'verstoorde' — maar zonder dat dit haar geweten schijnt aan te raken en zonder dat er ooit gesproken wordt over 'normen'.

Dit zou één van de redenen kunnen zijn waarom dit boek pas nú grote opgang maakt. Vlak ná de oorlog was dit zeer buitengewoon en zou dit velen geschokt hebben, maar nú in de tachtiger jaren sluit dit aan bij de mentaliteitsverandering die onze samenleving sinds die tijd heeft meegemaakt. Wij staan ná de seksuele revolutie die bij ons plaatsvond in

pastorale notities

Amsterdam-Katwijk

De Confessionele vereniging in de Hervormde Kerk heeft jaarvergadering gehouden. De voorzitter ds J. P. van Roon uit Katwijk heeft op die samenkomst gezegd dat de kerk soms meer weg heeft van een actiegroep dan van een rustplaats. De Hervormde Kerk loopt volgens ds Van Roon het gevaar het evangelie te verwisselen voor een politieke ideologie.

Dat wekte de progressieve spotlust van de kerknieuws-redactie van Trouw. Want het is nu wel leuk bij dreunende orgelklanken in Katwijk in de oude berijming te zingen van „hier wordt de rust geschonken”, maar daarmee komen we er niet in deze wereld. Als je minstens niet doet wat in de Amsterdamse Keizersgracht gepropageerd wordt dan ben je beneden de maat van het Evangelie. Met de kennelijke geborneerdheid van de grote stadsmens die neerkijkt op alles uit de provincie wordt de progressieve spot gedreven met verbondsmatig spreken over Zefanja.

Dominee van Roon heeft natuurlijk groot gelijk en het is allemaal pure onzin wat Trouw uit zijn rede wil afleiden. Het is wel zeker dat ds v. Roon niet bedoeld heeft dat er alleen maar rustgevende preken zou-

den gehouden mogen worden, zoals Trouw stelt. Integendeel. Als ik iets van het confessionele begrepen heb dan wil men juist geen rustgevende prediking, maar antwoord geven op de vraag van het verontruste hart.

De kerk als rustplaats is niet hetzelfde als de plaats waar rustgevende preken worden gehouden. Maar de gemeente des Heren is, als het goed is een volk dat arm is en ellendig, dat wil schuilen bij de naam des HEREN. Zo zegt Zefanja dat. En Zefanja had echt wel oog voor het onrecht en van het volk des HEREN zelf en van al de vijanden van dat volk. Maar in de weg van de gerichten mogen we dan de Heer ontmoeten. Maar in de samenkomst van de gemeente moet niet maar gesproken worden over de zonde van mensen die er niet zijn, maar tot de zondaren die er wel zijn en die schuilen willen bij de HERE. Daarom komen ze. En alle predikers die het over iets anders hebben dan over de verzoening door het bloed van Jezus Christus zijn woordenkramers, Zefanja 3 : 3, die het zo vervelend maken om naar de kerk te gaan. Die geen antwoord geven op de vraag: hoe krijg ik een genadig God?

Ds van Roon had in één ding ongelijk, als het verslag van Trouw tenminste goed is. Hij zei „Het eerste van de prediking moet zijn: laat u met God verzoenen”. Dat moet niet maar het eerste zijn, maar ook het enige. Want alleen met die prediking is kerk en wereld gebaat. Want „Uw gunst alleen maakt waarlijk vrij”. Psalm 36 : 2 LbK.

H. Amelink, Aalten

de zestiger jaren en pas nu is de bodem rijp voor een boek als dit, dat hoewel geschreven in de oorlog toch al ver haar tijd vooruit is. De sfeer van de verhouding tussen Etty en de heer Spier is pas in de tijd van rond 1980 goed te begrijpen — open, gevoelig, hoogst-persoonlijk — om eerlijk te zijn een beetje in de stijl van Bagvam.

Ik weet wel dat christenen zich haast het recht hebben verbruikt om hier iets over te zeggen. Moeten wij persé weer een lineaal gaan aanleggen van wat mag en niet mag? Hebben wij dat niet vaak gedaan in de stijl van een farizees casuïstiek?

Toch blijft de omgangsstijl van Etty Hillesum bij mij vragen oproepen. Die mystieke benadering van de medemens verwaarloost gemakkelijk de structuren die er zijn ook voor de omgang tussen mens en medemens en man en vrouw. Dit leidt wel tot emotionele diepgang, maar niet tot vruchtbaar en verantwoord samenleven.

Geloof en sexualiteit hebben heel vaak op gespannen voet geleefd met elkaar. Hier in dit dagboek lijkt er sprake te zijn van een totale harmo-

nie. Die harmonie is bij nater toezien gebaseerd op hoe ik het voel. Die basis is mij te smal en te bedriegelijk om er mijn relaties op te baseren.

II. God boven ons — God in ons

Dr Smelik zegt in zijn artikel in Trouw dat een nadere verwerking van het grote lijden van vooral de Joden in de Tweede Wereldoorlog ons steeds meer hebben gedreven in de richting van het geloof in een hulp-behoevende God.

Niet een almachtige God boven ons — maar een God náást ons, of sterker nog: een in ons levende God, die ons lijden deelt.

Ik denk hier aan het bekende gedicht van D. Bonhoeffer: 'Christen en heiden'.

Mensen gaan tot God in hun nood smeken om hulp, om geluk en om brood, om redding uit ziekte, schuld en dood.

Zo doen zij allen, christenen en heidenen.

*Mensen gaan tot God in Zijn nood,
vinden hem arm, gesmaad, zonder
dak of brood,
zien hem verslonden door zonde,
zwakheid en dood.
Christenen staan naast God in zijn
lijden.*

*God gaat tot alle mensen in
hun nood
verzadigt het lichaam en de ziel
met zijn brood,
sterft voor christen en heiden de
kruisdood,
en vergeeft hen beiden.*

(Uit:

„Widerstand und Ergebung”
blz. 182)

Ook bij Etty Hillesum komen wij uitspraken tegen die aansluiten bij het 2e vers van dit gedicht van Bonhoeffer: „En als God mij niet verder helpt, dan zal ik God wel helpen” (Het verstoorde leven, blz. 127). Zij spreekt heel vertrouwelijk tot God, als de God die in haar woont „dat allerdiepste in mij, dat ik gemakshalve maar God noem”, blz. 136. In Zijn hand weet zij zich onder alles geborgen. „Ik aanvaard ales uit jouw handen, mijn God, zoals het komt” (blz. 151). Woorden als deze van Bonhoeffer en van Etty Hillesum, geboren temidden van verschrikkelijk lijden, zijn nooit oneerbiedig bedoeld geweest. Zij geven weer hoe diep de Here hen in hun lijden nabij was. Inderdaad zó ver kan God ons troosten: dat Hij ons in het diepste lijden laat voelen, dat Hij er zelf nog dieper onder lijdt. Dan mogen dat soort gedachten als wij zoëven lazen worden uitgesproken.

Alleen zodra wij veertig jaren later levend bemerken dat er een theologie gebouwd wordt op zulke uitspraken als van Bonhoeffer en Hillesum, als zou God niet een persoon zijn boven ons — maar een dieptedimensie in ons, dan worden wij wel gedwongen om op te staan en onze voet dwars te zetten.

Ik denk hier aan de populaire theologie van John Robinson die in zijn boekje *Honest to God* zei alleen nog maar te kunnen geloven in een God in ons, als dieptedimensie in het menselijk ervaren. Die gedachte heeft J. Moltmann nog veel dieper tot uitdrukking gebracht in zijn boek „De gekruisigde God”, waar hij zegt: „God is een medemenselijk gebeuren maar als God alleen een medemenselijk gebeuren is, is er dan geen 'persoonlijke God'? Moltmann antwoordt op die vraag die hij zichzelf stelt: „Inderdaad bestaat er dan geen persoonlijke God, als een in de hemel geprojecteerde persoon” (blz. 233 Ambo).

Moltmann wil niet zeggen dat hij atheïst geworden is — integendeel: hij probeert God opnieuw ter sprake te brengen, maar nu niet als een soeverein God, die in de hemel troont, maar als een gebeuren hier op aarde, in zijn diepste diepte geconcentreerd op Golgotha.

Ondanks al zijn goede bedoelingen

blijf ik hier grote bezwaren houden tegen Moltmann. Niet tegen Bonhoeffer, wel tegen alle theologie die een ervaring, als van Bonhoeffer gaat uitbouwen tot een niet meer op de Schrift maar op de menselijke ervaring, stoelende gedachtenwereld. De Schrift zelf verkondigt ons zowel het éne als het andere, nl. dat God met ons lijdt, als ook dat Hij alle ding regeert.

„De Here is Koning
vast staat nu de wereld
zij wankelt niet”

Ps. 93

Die geloofszekerheid is niet gebaseerd op menselijke ervaring maar op Gods getuigenis, dát zeer betrouwbaar is — Ps. 93 : 5.

In dit opzicht ga ik liever bij een andere eigentijdse Joodse schrijver te rade, die wel met grote eerbied weet te spreken over de soevereiniteit van God, die niet als de Ander ooit mag worden gereduceerd tot toch uiteindelijk „le même”, dezelfde, een deel van mij! Hier volgt een citaat uit zijn werk: „Zoals gezegd, er is iemand nodig, die niet meer aan het zijn vastplakt en die op eigen risico een antwoord op het raadsel geeft: een eenzame, unieke en geheime subjectiviteit, waarvan Kierkegaard iets heeft gezien.” E. Levinas in „Het menselijk gelaat”, blz. 205 en 207.

Met deze verwijzing naar Levinas wil ik maar zeggen: er is niet onvermijdelijk maar één theologie mogelijk — vanuit de Tweede Wereldoorlog. Hier is een denker, die ook diep geleden heeft als Jood, maar die begrepen heeft dat een theologie die zich richt op God in ons en daarbij blijft staan uiteindelijk uitkomt bij een antropologie.

Het dagboek van Etty Hillesum is geschreven vanuit een diepe, vaak mystieke liefde voor God zoals Hij zich ook in ons niet onbetuigd laat — om twee woorden van Paulus uit Hand. 14 : 17 en 17 : 27 samen te nemen. Wat opvalt bij Paulus is dat deze dit soort geloven niet als een eindstation beschouwt, maar dat hij er juist bij aanknoopt als een beginpunt. (Hand. 17 : 27 e.v.).

In ieder geval: het is wel begrijpelijk dat het dagboek van Etty Hillesum ook op dit punt pas in de jaren ná Moltmann en Robinson beter overkomt dan direkt ná de oorlog. Alleen dat maakt mij tegelijkertijd ook veel voorzichtiger om de gevoelens die zij uitdrukt in haar dagboek over te nemen. Ik zou haar gevoelens over 'God in mij' niet als eindpunt maar hooguit als beginpunt willen nemen, op de manier waarop Paulus dat doet in Handelingen 17.

III. Zelfopoffering

Het diepste worden wij getroffen als wij in dit dagboek kennis maken met een vrouw die zich zelf geheel heeft overgegeven aan haar lijdende volk. Hier stuiten wij op de diepste

lijn door heel dit dagboek.

De laatste zin van het dagboek luidt: „Men zou een pleister willen zijn op vele wonden.”

In dat verband bidt zij: „Heer, maak mij niet zó begerig dat ik begrepen wil worden, maar dat ik begrijp.” (blz. 180)

„Alle nachtelijke noden en eenzaamheden van een lijdende mensheid trekken nu plotseling met een weeë pijn door dat éne kleine hart van mij.” (blz. 166). Zulke woorden vinden wij vaker en verspreid door heel het dagboek.

Wat Etty Hillesum ten diepste bewoog was deze zelfovergave aan haar volk — en in die zelfovergave heeft zij iets bespeurd van een, je zou haast zeggen, messiaans lijden. Kan dat? Zouden er toch nog onvervulde en onvermoede diepten liggen in het Joodse volk en de roeping van dit volk tegenover geheel de mensheid. Een rest-gestalte van de lijdende Knecht? Ik zet achter deze opmerkingen een vraagteken, omdat wij geloven dat er maar Eén is geweest die in een uniek messiaans lijden heel het leed van een gebroken en gevallen wereld doorleeden heeft. Daarom draagt ieder spreken over een messiaans lijden

het gevaar in zich aan die uniekheid afbreuk te doen. Dat gevaar is vandaag niet ondenkbaar — en zou bij een dweper met dit dagboek — of met de boeken van Simone Weil — die veel op Etty Hillesum lijkt — zó kunnen opdoemen.

Tegelijk leidt de lezing van dit dagboek mij toch tot de vraag of het wellicht mogelijk is dat dit Joodse volk — ook in het negatieve — op ondoorgrondelijke wijze iets met zich meedraagt van een afglans van het unieke lijden van haar grootste zoon.

Neen, verlossende kracht heeft dat lijden van Israël niet — dat heeft alleen het lijden dat ons tot verzoening bracht met God. Maar er blijven hier nog onverklaarde diepten. Tot slot: deze drie punten: gevoel, God in ons, messiaans lijden — het zijn thema's die juist in de tachtiger jaren velen bezig houden. Daaruit verklaar ik de grote belangstelling van dit boek in onze tachtiger jaren met zijn zelf-inkeer en gevoelscultuur, maar dit is tegelijk ook de reden waarom ik er kritischer tegenover sta dan vele anderen. Ook al blijf ik het hoofdsignaal van dit boek bewonderen: er is hoop ook als alles uitzichtloos lijkt.

M. de Jonge / Voorburg

Beproefde trouw (9 - slot)

14. Met het oog op de toekomst

Hierover schrijft ds J. Maasland. Hij begint te stellen, dat „een bond” eigenlijk niet in een kerk thuis hoort. Een kerk is van de HERE, een bond door mensen opgericht. Maar, zegt hij, het was in 1906 nodig dat dit gebeurde. Een appèl op een verworpen kerkgemeenschap, een bijeenhouden van velen rond de gereformeerde beginselen. „In 1981 is de kerk nog steeds in nood, in grote geestelijke nood. Mede daarom heeft de Bond een noodrecht om te blijven bestaan. Als ze maar blijvend beseft dat genoemde nood niet haar deuren voorbij gaat. Samen zijn we immers afgeweken. Samen hebben we nodig wederkeer tot de levende God.” (269/9). Ook hier weer alle nadruk op het georganiseerde geheel, „de kerk” en dat is dan de Ned. Herv. Kerk. „De Bond”, zo vervolgt hij, „wilde binnen de Hervormde Kerk al die mensen samenbinden die na Afscheiding en Doleantie als Gereformeerden binnen de Hervormde Kerk waren achtergebleven. (...) En laten we eerlijk zijn: dat isolement heeft ook zegenend gewerkt. Het heeft vele gereformeerde belijders belet de Hervormde Kerk te verwisselen

voor een afgescheiden kerk of groep. Het heeft tegelijk velen in de Hervormde Kerk bij die gereformeerde belijdenis bewaard.” (270) Bij alles, wat de Bond in die 75 jaar heeft mogen zijn, blijft gelukkig ook zicht op de werkelijkheid. Wat er nu is, een modaliteitenkerk, samengaan van Waarheid en leugen, mag nimmer het blijvend bestel zijn. Maar zo scherp zegt hij dat niet. De taak is „blijven arbeiden aan het herstel van de Hervormde Kerk. Blijven hopen op genezing van de zieke kerk. Trouw blijven aan de kerk waaraan ook God nog Zijn trouw bewijst. Nog steeds is aan de Hervormde Kerk haar belijdenis niet ontnomen.” (276).

Toch een zeker optimisme. Verantwoord? Het lijkt meer op een „vrome wens” dan op het scherp zien van de werkelijkheid vanuit de Schriften. Heeft de Here Jezus niet eens, na vele waarschuwingen, tegen kerkmensen die zich niet wilden bekeren gezegd: „Zie, uw huis wordt aan u overgelaten?” (Matth. 23:38) Zou dat hier ook zo kunnen worden gezegd of kunnen gaan gelden? Reorganisatie en reformatie bewe-

(vervolg op pagina 176)

D. W. L. Milo / Dalmally

Zeven weken oorlogstoestand

U hebt natuurlijk vanaf 2 april de ontwikkeling van de Falklands-crisis gevolgd? Dan heeft ons artikel van 23 april, mosterd na de maaltijd, u niet verontrust. En ook nu komen we veel te laat om u te schokken. Toch lijkt het ons, nu vandaag de oorlogstoestand in een echte oorlog dreigt te ont-aarden, nuttig een balans op te maken. Daarbij zouden we u wat meer materiaal willen aanreiken, dan u van uw dagblad ontvangt. Dat materiaal raakt punten als recht, fatsoen, oorlogstechniek, leugen en waarheid, internationale belangen en „God met ons”.

—o—

De eerste oorlogswinst van deze zeven weken is, dat we zien hoezeer het internationale recht op het spel staat. De Verenigde Naties aarzelden niet, Argentinië te gelasten zijn bezetting van de Falklands onmiddellijk terug te roepen; en het recht van Groot-Brittannië te erkennen op zelfverdediging en bescherming van de Britse bevolking op de eilanden. Argentinië heeft zich helaas niet aan de V.N. gestoord en ging door met manschappen, wapens en materiaal aan te voeren.

Welke macht hebben de V.N.? Geen hand om een vuist te maken en slechts één been om op te staan: het overeengekomen Handvest. We kunnen van de V.N. geen al te hoge pet opzetten want alle Russische satelliet-staten, inclusief onderontwikkelde landen, kunnen op één commando voor elk besluit een meerderheid leveren. Maar ditmaal viel het besluit ten gunste van G.B. En dit land maakt daar gaarne gebruik van: door alle weifelende staten aan het besluit nummer 502 te herinneren.

Nu moet gezegd worden dat de V.N. bij definitie dékolonisatie wensen en om deze reden geen ingreep in andermans staatsleven kunnen toestaan. Daarom zat Argentinië grandioos fout, toen het zich aan de Falklands ver-greep. Maar wie de Falklands als een overjarige Britse kolonie beziet zou denken: zo krijgt G.B. een oneigenlijke kans om zijn koloniale politiek te prolongeren. Daarom is het goed te bedenken: dat het Handvest aan de Falklands een zelfbeschikkingsrecht toekent, welk recht door G.B. voor en na is gehonoreerd; maar dat onder Argentinië allerm minst zou worden ge-waarborgd. Reeds viel de eerste uitspraak: dat de Engelsen, onder Argen-tijns bewind, de eilanden wel kunnen verlaten!

—o—

Welke machtsmiddelen staan G.B. nu ten dienste om zijn onderdanen te beschermen en de bezetter te verdrijven? Dat zijn naar oud gebruik drie: de diplomatieke druk, de economische verstikking en de militaire aanpak. Alle drie worden dezerzijds met verstand en beleid gebruikt; met de blijk-bare wil om bloedvergieten te beperken. En denk niet dat deze drie in el-kaars verlengde liggen, alsof het ene middel pas wordt toegepast als het andere faalt.

Hier worden de drie machtsmiddelen gelijktijdig gebruikt, in een semper

Vervolg van pagina 175

BEPROEFDE TROUW

gen die kerkgemeenschap nu al bij-kans 150 jaar en er is vrijwel geen vordering. Nog minder is er zicht op bekering. Wel klinkt in die ge-meenschap op vele plaatsen (nog) Gods Woord.

Er is momenteel „een toenemende vraag binnen confessionele en an-dere niet Gereformeerde Bondsge-meenten naar kandidaten en predi-kanten uit de kring van de Gerefor-meerde Bond” en dat is verheugend, zegt de schrijver. Het geeft echter ook weer moeilijkheden, omdat die Bondsmensen zich dan toch dikwijls moeten aanpassen aan wat zo’n niet-specifieke Bondsgemeente wil: ge-zangen zingen, vrouwen in het ambt bijv. Spanningen. Eveneens zijn die er, waar druk gewerkt wordt aan „samen op weg”, Hervormden en Gereformeerden. Wat dan met de kerk-der-vaderen? Verdwijnt die om plaats te maken voor een nieuwe kerkformatie? „Door de geslachten heen is dat verbond Gods bestendig gebleven” (281 en daarom moeten we niet zo gauw onze positie op-geven. De Gereformeerde Bond zal zich, zo is het advies van ds Maas-land, afzijdig houden en geen stap doen op deze bij voorbaat onbe-gaanbare weg. Maar stel, dat we tot samen-gaan moeten komen (beslis-sing van synodes) dan zal de taak van de Bond dezelfde blijven. „De schaal wordt alleen maar vergroot. De komende kerk wordt niet slech-ter of beter, alleen maar groter.” (282). Datzelfde geldt bij alle stre-ven in modern-oeumenische zin. Er is een kloof binnen de kerkgemeen-

schap, die onoverbrugbaar lijkt. „Er dreigt een toenemende vervreem-ding te ontstaan (...) tussen hen, die aan de Schrift en de belijdenis van de kerk onverkort willen vasthou-den en al diegenen voor wie de Schrift niet normerend haar gezag laat gelden in allerlei ook eigentijd-se vragen” (286). Wat dan te doen? Duidelijker samengaan binnen de Gereformeerde Gezindte is al eens genoemd: de dag waarop de Bon-ders eindelijk eens gehoorzaam wer-den aan de Heere van de kerk en de band met dat goddeloze genoot-schap dat Hervormde Kerk heet zouden doorsnijden. Binnen de Bond voelt men daar niets voor. De weg van Afscheiding en Doleantie is geen weg van oplossing gebleken voor het verval van de kerk in ons land. Men schortte er hooguit het verval enigszins mee op. Want de-cennia na Afscheiding of Doleantie trad in de nieuw gevormde kerken weer verval op. En dan waren er nieuwe afsplitsingen nodig. Zo is het lichaam van Christus eindeloos gebroken.” (287). Die argumenta-tie spreekt ons niet aan. Is er dan geen weg van de HERE met Zijn volk? Ja, bijzonder met Zijn ge-meenten, die plaatselijk onder door Hem gegeven ambtsdragers in een-voudigheid hun weg door deze we-reld gaan en zich niet te veel ge-le-gen laten liggen aan organisaties, die boven-Schriftuurlijke bindingen aanleggen. De toekomst van de Ge-reformeerde Bond zal wel blijven, wat ze 75 jaar lang geweest is: een Bond die telkens opnieuw verval aanwijst, die appelleert op gezag van Schrift en belijdenis, die de tra-dities van Dordt 1618/9 tracht vast te houden en in feite op veel plaat-sen een kerk-in-de-kerk is. En zich daarmee tevreden stelt.

15. Er staat nog meer in

We hebben veel samen gelezen en besproken, maar lang niet alles en soms niet uitvoerig genoeg. Dat zal ieder, die het boek „Beproefde trouw” ter hand neemt, direct kun-nen constateren. Zo is de bijdrage van ir. J. van der Graaf „De Ge-reformeerde Bond en de politiek” niet aan bod gekomen, evenmin als die van vier leden „uit andere ker-ken” die, elk op hun wijze, hun visie gaven op de Bond en zijn op-treden. Voor ons doel, bijzonder iets uit de Nederlandse kerkgeschie-den is naar voren te brengen, waren deze bijdragen niet direct nodig. Bo-vendien dreigde het verhaal toch al lang te worden.

16. Tenslotte

Vanuit de Gereformeerde Bond ge-zien geeft het boek een duidelijk in-zicht in wat er leefde en leeft, in wat men nastreeft en waarom. De positie van de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk is goed uit de verf gekomen.

Het is nodig, dat ook wij daar weet van hebben. Hoeveel we ook van el-kaar af staan (op sommige punten niet zover, op andere héél ver), het zijn broeders en zusters in de HE-RE. En we mogen ook samen zo-veel doen, ik denk bijv. aan de Re-formatorische Bijbelschool in Zeist, de Gereformeerde Sociale Academie „De Vijverberg” in Ede, de Stich-ting „Woord en Daad”.

Toch is er veel van de Bond, dat we niet echt verstaan en het boek heeft ons niet verder gebracht. Een groot aantal vragen blijft. Dat is zo hier en daar reeds naar voren ge-

komen en het is goed enkele daar-van nog eens te noemen:

— waarom toch zo grote betekenis toegekend aan het instituut Ned. Herv. Kerk, waar telkens opnieuw bleek en blijkt, dat in deze organisatie Waarheid en leugen een gelijke plaats wordt toegekend en waarin onze Heer Jezus Christus het niet alléén voor het zeggen heeft?

— waarom zoveel aandacht voor „de kerk” (landelijke organisa-tie) ten koste van „de gemeen-te”, die onze Heer plaatselijk verzamelt, beschermt en onder-houdt en waarvan we leden zijn?

— waarom zo (te pas en te onpas zou je bijna zeggen) krampach-tig vasthouden aan en terugval-len op (het begrip) „de gerefor-meerde belijdenis”, alsof dáár-van heil te verwachten zou zijn, terwijl daardoor de Schriften op de achtergrond dreigen te gera-ken?

— waarom zo grote plaats inge-ruimd voor de theologie (van de vaders uit de Nadere Reforma-tie b.v.), terwijl juist die in de vaderlandse kerk (over)heerst?

— waarom niet gestreden met de wapenen van de Geest, zoals de apostel Johannes daarvan spreekt in zijn eerste zendbrief (4 : 3): iedere geest, die niet belijdt, dat Jezus Christus in het vlees is gekomen, die is uit God niet; maar dit is de geest van de antichrist?

crescendo. Bij gebreke van een oorlogsverklaring bleef het diplomatieke verkeer intact; werd zelfs veel intenser, door de tussenkomst van Peru, de V.S. van Amerika en de Verenigde Naties. Men bleef en blijft trachten, Argentinië door overreding terug te brengen naar de oude toestand — om daarna over de toekomst van de Falklands te spreken. Argentinië saboteerde dit overleg. Liep nu eens weg van tafel, kwam dan terug en zegt nimmer het verkeer te hebben opgebroken; beweert nu eens dat G.B. veel te heftig aanvalt om nog te kunnen spreken, dan weer dat het Argentinië niet aan vredeswil heeft ontbroken. Al met al zijn we in zeven weken geen stap gevorderd, maar Argentinië verwierp zeven vredesvoorstellen en wenst de Falklands tot geen prijs weer los te laten!

Ook van de economische druk heeft G.B. een toenemend gebruik gemaakt. Op Rusland na staat ongeveer de hele wereld achter G.B. Ook de EEG blokkeerde het economisch verkeer voorlopig voor een maand en zal wel aarzeland prolongeren. Veel landen, Nederland voorop, weigerden de Argentijnse producten af te nemen. De meeste landen staakten de leveranties van oorlogsmaterieel. Amerika verbood zijn bankiers Argentinië te financieren. Waar Argentinië goeddeels afhankelijk is van zijn export (denk aan corned beef) betekent de economische druk een dreigend staatsbankroet. Inderdaad financiert Argentinië zijn avontuur met bankbiljetten te drukken, die al waardeloos worden geacht. G.B. echter heeft voor zijn inzet een speciale belasting aangekondigd, waardoor handels- en betalingsbalansen gezond blijven; het pond sterling eveneens.

Jammer is het dat Argentinië, zilver-land, met een goed beheer zichzelf zou kunnen bedruipen. Het is immers rijk aan delfstoffen en vruchtbare grond, maar arm aan verantwoordelijke leiders. Generaals weten meer van geweld en wapens dan van spaden en ploegen. Daarom is nu de rijkdom voor enkelen, de armoede voor allen.

—o—

Dan heeft G.B. niet vergeten zijn wapens te gebruiken. Dit laatste middel als laatste reserve, om gesprek en druk aan te vullen. Reeds de aankondiging van een armada (kennen we dat woord nog?) van tenminste 22 schepen — maar vermoedelijk het dubbele — was een daad om stil van te worden. De reis van drie weken gaf extra ruimte en druk voor onderhandelingen. Tenslotte werd — dat is nu typisch Brits en eigenlijk al-te-fatsoenlijk — een aanval binnen 48 uur aangekondigd.

Prompt op tijd werd Zuid-Georgië bevrijd, dat zich zonder slag of stoot met 180 krijgsgevangenen overgaf. Tegelijk werd een Argentijnse onderzeeër beschadigd: bloedige waarschuwing. De blokkade om de Falklands werd gesloten. Chili stelde zijn landingsbanen, ziekenhuizen en havens beschikbaar; geen wonder, want zijn grenzen met Argentinië werden al lange tijd door mijnenvelden aangegeven. De staten van Amerika kozen eindelijk partij en stelden materiaal en niet-militaire hulp beschikbaar; ook geen wonder, want men moest kiezen voor democratie en tegen militarisme, ondanks alle geflirt met Zuid-Amerika.

Dan komen in snel tempo: het onklaar houden van de landingsbaan van Port Stanley, vijf aanvallende Argentijnse vliegtuigen neergehaald, een lucht- en zeeslag geleverd zonder Britse gewonden, een mirage neergehaald en ook schoten de Argentijnen zelf een mirage neer. Op 3 mei kwam de klap: de Argentijnse kruiser Belgrano vernietigd met 300 man naar de kelder, een transportschip getorpedeerd, een ander naar het moederland teruggejaagd, een onderzeeër bestookt. Maar op 4 mei ging de Britse kruiser Sheffield verloren en vielen drie jagers neer; Brittanië rouwde om 17 doden. Het kwam hard aan, dat werd niet verbloed. De kerken riepen luidkeels, dat het nu wel genoeg was, de oppositie roerde zich, maar de regering ging met verdubbelde kracht verder.

Nadien werden veel meer Argentijnse schepen, vliegtuigen en helicopters vernietigd, het Pebble Island bezet, de Falklands verkend, twee minutie-depots opgeblazen, een radartoren omgeworpen en nog is het einde niet in zicht. Wel is opvallend, hoe weinig menselijke en materiële verliezen aan Britse zijde te betreuren zijn. G.B. beschikt over professionele soldaten, een ongekend goede vloot, de modernste apparatuur en griezellig zelfstandig werkende aanvalswapens. Zijn vliegtuigen zijn gemiddeld 100 km/u sneller dan de Argentijnse en worden door vliegkampschepen tot nabij de doelen gebracht; Argentinië moet 500 km vliegen (en liefst ook terug!) voor het ter plekke kan vechten. Voorts heeft het tweedehands oorlogsmateriaal, een afgedankte Karel Doorman, afgedankte kruisers en sedert 100 jaar geen oorlogservaring.

—o—

En hoe zit het met leugen en waarheid? Niet alleen heeft G.B. weinig verliezen te melden, maar het heeft niets te verbergen. De BBC geeft meer-malen per dag uitvoerige berichten en er wordt niet getriomfeerd. Een defensie-spreker dicteert het nieuws, goed en slecht. Vanaf de vloot spreekt

de BBC-verslaggever Hanrahan ons dagelijks toe. Minister Nott van defensie, minister Pym (opvolger van Carrington) en premier mevrouw Thatcher komen regelmatig in onze huiskamer. Ze genieten, naar de laatste poll meldde, 80% vertrouwen van het volk.

Dit volk laat zich niet voorliegen, zo min als het Nederlandse. Weet dat een zevenmaal herhaalde leugen geen waarheid wordt. We denken vaak aan de „berichtgeving” van 1940-45, toen we voetstoots bereid waren het tegendeel te geloven van wat beweed werd. Gezonde democratie laat zich niet bedotten. Bovendien krijgen we ook het Argentijnse nieuws te horen; weten wat men dáár mag geloven!

—o—

En aan welke zijde staat God de Heere? Dat is de martelende vraag bij elke oorlogstoestand. We zagen een Argentijnse kerkdienst voor soldaten. Een priester gaf hun de ouwel en zijn zegen. Ze baden geknield voor de overwinning van Argentinië en de priester beloofde die in Gods naam. Ze zongen, biechtten, baden en luisterden en maakten een eerlijke, christelijke indruk.

Onze predikant bad, dat we niet onze nationale eer mochten verdedigen. Onze kerken vonden dat het genoeg was. Onze jongens zijn niet gewoon naar de kerk te gaan — al is op de vloot wel kerkdienst. En de paus zegde zijn voorgenomen bezoek af; tenslotte is Argentinië bon catholique en is dit land afvallig.

Maar... G.B. is bereid zijn mensen, geld en materiaal in te zetten (tot nu toe enkele miljarden) om de mede door het christendom verworven democratie te verdedigen tegen tyrannie; om de goede trouw tegenover de verre onderdanen te houden; om de mensenrechten te beschermen tegen de totalitaire knoet; en om de kastanjes uit het vuur te halen voor alle democratische landen ter wereld.

Trouwens — weet ú, hoe het moet? Cynische mensen hebben wel gezegd: God vecht aan de zijde van de moedigsten; of: Gods hulp is voor de beste wapenen; of: eerst de oorlog winnen, daarna is er godsdienstvrijheid; of: wenst u vrede, bereid u ten oorlog. En zo voort.

Maar de aarde is van de Heere, met haar volheid, materialen, hulpbronnen in het Zuidpoolgebied, zijn vlootbases en zijn „woelende volkeren”, die „op ijdelheid zinnen”. Het eind zal het leren. Misschien niet het eind van de Falklands-crisis, maar wel het eind van de wereldcrisis, waarin we leven. En Hij die te komen staat talmt niet. Daar kunnen we amen op zeggen.

Zetfout — In mijn artikel „Correspondentie” stond een storende fout. Er moest staan: „Contacten worden dezerzijds hogelijk op prijs gesteld. Zelfs bijval is welkom” — (geen correspondentie: maar:) „correctie nog meer”.

G. van den Brink / Rotterdam

Naar een federatie met de Chr. Gereformeerde Kerken? ⁽¹⁾

Op verzoek van de redactie geef ik in een viertal artikelen mijn visie op een mogelijke nauwere samenwerking tussen de Christlijke Gereformeerde Kerken (voortaan CGK) en de Nederlands Gereformeerde Kerken (NGK) in de vorm van een federatie. Het vierde artikel is wellicht het belangrijkste omdat ik daarin spreek over onze motieven. In de eerste drie wordt, door de beschouwingen heen, een brok informatie verwerkt. De vraag die ons bezighoudt is: kunnen beide kerken komen tot de vorming van een federatie als stap op weg naar algehele eenheid?

Waar komt de federatie-gedachte vandaan?

Voor de beantwoording van deze vraag moeten we terug naar de LV van Kampen (1976). De notulen vertellen dat de vergadering begon met een prae-alabele vraag van de kerk van Wormer. Die had begrepen dat een vereniging met de CGK verrassend dichtbij gekomen was. De broeders

hadden er echter nota van genomen dat de CGK „zeer moeilijk zouden kunnen afstappen van hun kerkorde”. De vraag was nu wat het zwaarst moest wegen: de voorgenomen vernieuwing van de KO, of de door Christus geboden eenheid. Hoewel de kerk van Wormer t.a.v. de KO „een vrij uitgesproken standpunt” had, was het antwoord op de vraag voor de broeders niet moeilijk. „Wij geloven dat op deze vragen maar één antwoord mogelijk is: de door Christus geboden eenheid weegt zwaarder en zal zwaarder te wegen hebben, dan de vernieuwing van de kerkorde”. Na het indienen van dit voorstel hield ieder even de adem in. Stel je voor dat de vergadering zou besluiten alle actie op te schorten in afwachting van een nabije eenwording. Het zou een machtig geboor van toenadering geweest zijn. We kunnen ons afvragen hoe de geschiedenis gelopen zou zijn als dit enthousiaste voorstel zou zijn aangenomen. De vergadering besliste echter anders. De voorzitter, onze betreurde broeder ds W. Vis, wees erop dat het voorstel Wormer een complete verrassing was en dat het niet op het agendum stond. Verder dat alle afgevaardigden op het voorliggende agendum gerekend hadden. En tenslotte dat de regeling van onze kerkordelijke zaken de toenadering tot de CGK niet zou (mogen) belemmeren. De vergadering kwam terug tot de nuchtere visie, dat grote verschillen een spoedige hereniging van beide kerken nog steeds onmogelijk maakten. In die situatie herinnerde ds F. van Deursen er aan, dat de kerken van de Af-scheiding en de Doleantie de weg gekozen hadden van hte desnoods naast elkaar laten bestaan van A- en B-kerken. Die periode duurde wel 30 jaar. Hij vroeg of het mogelijk was te komen tot een federatief verband met de CGK. „Evenals toen — aldus ds Van Deursen — kunnen wij in een federatief verband onze eigen ontwikkeling handhaven en toch in de toekomst elkaar vinden”. Op zijn vraag of de CG deputaten en de NG commissie voor samenspreking wel eens over deze mogelijkheid hadden nagedacht kwam een ontkennend antwoord. Afsproken werd de federatie-gedachte informeel bij de samensprekingen te lanceren. Zulks geschiedde. En dat initiatief sloeg aan. Zowel deputaten als commissie brachten op hun Synode en LV een voorzichtig positief advies uit. Beide vergaderingen maakten daarop de federatiegedachte officieel tot gespreksonderwerp. De CG-synode van Hoogeveen (1978) gaf haar deputaten opdracht „te onderzoeken in hoeverre de gedachte van een federatie bruikbaar is en zo mogelijk dienaangaande met voorstellen te komen”. De LV van Wezep (1978) droeg de commissie op „nader te bestuderen op welke wijze de eenheid verder gestalte kan krijgen, daarbij de federatie-gedachte te onderzoeken en hierover met de CG deputaten te spreken”. En zo is het gekomen!

De vulling van het begrip federatie

Het bleek al gauw dat een duidelijke omschrijving van het begrip federatie een eerste vereiste was. In de praktijk van het politieke en maatschappelijke leven fungeert het begrip op verschillende manier. Onlangs bleek uit een artikel van coll. W. G. Rietkerk dat dat ook op kerkelijk terrein het geval is. In Opbouw van vorig jaar (24e jrg. no. 34 e.v.) voert hij het pleit voor een federatie van kerken tegenover een verbond van kerken. Onder het laatste verstaat hij een „samenleven onder een juridisch rechtsgeldige kerkenordening”. Onder het eerste een onderlinge omgang van kerken „door niets anders geregeld dan door een bundeltje afspraken” (als: wanneer en waar je elkander ontmoet, wie de contacten verzorgt enz.). In de oriënterende gesprekken van deputaten en commissie stond het van meet af aan vast dat zij onder een federatie van kerken in ieder geval verstonden een samengaan op basis van de principes van de DKO. Dat was reeds één van de voorwaarden geweest die de Synode van Apeldoorn 1966 stelde. Dat was ook door de LV van Kampen tien jaar later toegezegd. In de samensprekingen bleek verder dat men ook t.a.v. de verdere vulling van het begrip op één lijn zat. Beide colleges voelden nl. niets voor een permanente regeling van een los-vast-verhouding. Een federatie mocht alleen een stap zijn op weg naar eenwording.

Het CG standpunt werd door één van hun sprekers als volgt samengevat: „Er is reden om in het kader van het Geref. kerkrecht voorzichtig te zijn met zo'n federatie van kerkverbanden: men kan er zich van bedienen om aan de eis tot wezenlijke eenheid te ontkomen en toch elkaar niet los te laten. Een federatie zou alleen te aanvaarden zijn als stap in een proces van vereniging op basis van (h)erkenning van elkander als kerken van Christus. Anders zou er sprake zijn van institutionalisering van de pluriformiteit”. De NG commissie kwam tot de uitspraak: „Het gaat in bedoelde federatie niet om een organisatievorm waarbij beide partijen principieel zelfstandig zullen zijn en blijven (voorbeeld: een federatie van onafhankelijke staten, waarbij het doel alleen is samenwerking op één of meer terreinen) maar om een verbond van kerken, die via toenemende samenwerking op weg zijn naar eenheid”.

Het is duidelijk dat beide colleges een federatie zagen als een bindende zaak. Beide kerken zouden zich daarin nadrukkelijk stellen onder het gebod van Christus de Heer om zo te komen tot eenheid. Dat zo'n eenheid niet bedoelde alle kleur en verschil in gaardheid weg te vagen moest van meet af duidelijk zijn.

Er was dus voldoende overeenstemming over de federatiekwestie om ver-

der te werken. Dat wilde echter niet zeggen, dat beide kerkengroepen er al klaar voor waren.

De GS van Amersfoort (1980)

Het viel zo uit dat de CG Synode van Amersfoort het voortouw moest nemen. Op deze vergadering kwam een zeer verstrekkend voorstel aan de orde waarin de term federatie niet voorkwam maar dat voor de verwerking van de federatie-gedachte essentieel was. De door de Synode ingestelde commissie stelde nl. voor aan de LV van de NGK te verzoeken enige afgevaardigden te benoemen die als gastleden de vergaderingen van de GS konden bijwonen en, zij het zonder beslissend stemrecht, aan de besprekingen zouden kunnen deelnemen. Helaas werd dit voorstel verworpen bij staking van stemmen (26-26). Maar niet ontkend kan worden dat de CG Synode hiermee op de rand was gaan staan van een grote stap vooruit. Reeds hierom is het m.i. niet juist de besluiten van deze Synode te typeren als het maken van „passen op de plaats”. De hierna volgende voorstellen met federatie-varianten werden eveneens alle verworpen, maar de stemverhoudingen bleven veelzeggend. Om één van de duidelijkste voorbeelden te noemen: voorstel-Brienen om de federatie-gedachte te aanvaarden met een toespitsing op wat plaatselijk bereikbaar is, werd verworpen met 26 tegen 24 stemmen. Je kunt teleurgesteld zijn over deze uitslag. Maar je kunt ook zeggen: Verbazend dat de CGK na zo'n korte federatie-aanloop al zover gekomen waren! Dat deze Synode niet gekenmerkt mag worden als de Synode van de „passen op de plaats”, mag verder blijken uit de eerste uitspraak, aangenomen met grote meerderheid: „De Synode besluit uit te spreken dat de kerken in gebed, prediking, ambtelijke arbeid en publicaties, gelovend in de kracht van Christus' gebed om eenheid, aandacht dienen te besteden aan Christus' gebod tot eenheid, opdat het besef van en het verlangen naar deze eenheid verlevendigd wordt”. Ik ga hierin graag akkoord met wat ds B. van Smeden hierover opmerkt in een artikel over de verhouding van onze beide kerken in Ambtelijk Contact, 20e jrg. no. 7, pag. 655.

Voor ons is het van belang kennis te nemen van de bezwaren door verschillende tegenstemmers ter Synode tegen de federatie-voorstellen ingebracht.

Ik noem enkele:

- als de vrouw in het ambt in de NGK doorgaat, krijgen wij moeite.
- de NGK zijn kerkordelijk gezien nog in ontwikkeling; laten we afwachten wat het wordt.
- we moeten op landelijk niveau geen gestalte geven aan een eenheid, als het plaatselijk nog veelszins zo bedroevend is.
- een inniger verhouding met de NGK zal onnodig oorzaak van interne spanningen zijn.
- een artikel van ds H. Amelink over wedergeboorte is niet conform de Gemeenschappelijke Verklaring over de Toeëigening des heils (ter vergadering weerlegd).
- de independente houding van de NGK verhindert toenadering.
- we zouden zeer gezegend zijn met toenadering tot de binnenvrinders.
- de gehouden enquête wijst uit, dat de zaak niet leeft.

Tot zover een kort verslag van deze Synode.

Vermeld moet nog worden dat ds G. Mul en ondergetekende die de gast van de vergadering mochten zijn ook heel dankbare geluiden hoorden, die gewaagden van blijdschap over groeiende contacten.

A. Kadijk / Dronten

Kerkelijke eenheid? Ja, maar hoe?

1. Dat zij allen één zijn

Dat zij allen één zijn is meer dan een wens. Het is een opdracht voor alle gelovigen. Dit gebod om één te worden geldt toch zeker voor kerken, die gereformeerd gezind zijn? Vooral de Christelijke Gereformeerde Kerken, de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) en de Nederlands

Gereformeerde Kerken behoren hun uiterste best te doen om tot eenheid te geraken. Waarom? Omdat...

- 1e. deze kerken op dezelfde grondslag willen bouwen, en omdat
- 2e. God zelf deze kerken tot eenheid roept!

Dat zijn toch geen onbeduidende argumenten?

2. Wat verhindert dan toch kerkelijke eenwording?

Hoe komt het, dat de weinige gebrekkige pogingen bijna onmiddellijk schipbreuk lijden? Waarom zijn we zo traag in het volbrengen van dit gebod tot eenheid? Wat verhindert zo velen van ons om binnen enkele jaren leden te zijn van dezelfde kerken?

Vergeten we niet om eerst een zorgvuldige analyse te maken van de huidige situatie? Indien we geen juiste diagnose stellen, dan komt er ook niets van het voorschrijven van een genezing brengende therapie.

Welke struikelblokken moeten opgeruimd worden om een werkelijke eenheid tot stand te brengen? Wat moet God in onze harten en in onze kerken veranderen wil het ooit tot kerkelijke eenheid komen?

3. Mislukte pogingen

Officieel door kerken en ook wel persoonlijk is getracht de zonden bij andere kerken aan te wijzen. Meestal ziet men de fouten bij anderen wel; dáár, bij de tegenpartij ziet men ze ook veel scherper dan bij zichzelf. Wel kan er soms meer dan een kern van waarheid schuilen in de geformuleerde beschuldigingen. Toch schiet zo'n tot genezing bedoelde pil bij de ander meestal in het verkeerde keelgat; hij gaat er van hoesten. Hij gaat zich meestal verdedigen en zelfs van zich afslaan. De zoveelste poging om de zieke broeders te genezen is dan weer eens mislukt.

4. Een heilloze weg

Komt het dan niet bij ons op, dat deze weg, het wijzen op de zonde bij anderen heilloos is? Zo'n aanpak heeft alleen zin als we onze eigen kerken willen rechtvaardigen; dit recept werkt alleen als we onze mede-kerkleden ons gelijk willen duidelijk maken.

5. Een matig recept

Het zou al veel beter zijn om het volgende recept toe te passen: Alle drie de kerken (of personen daaruit) zoeken afzonderlijk bij alle drie (dus ook bij zichzelf) op, wat bindt en wat scheidt; de overeenkomsten en de verschillen; de grondslag en de zonden. Vervolgens worden de opgemaakte beknopte rapportjes tegen elkaar uitgewisseld. In de tweede ronde zou ieder (elke kerk) de volgende twee vragen kunnen beantwoorden:

- 1e. Wat kan ik doen (wat kunnen onze kerken doen) om de andere (kerken) tegemoet te komen?
- 2e. Wat dienen zij te doen om het mogelijk te maken, dat de kerkelijke eenheid met ons wordt hersteld?

6. Een betere aanpak

Iedere kerkengroep gaat bij zichzelf te rade, wat de eigen zonden en gebreken zijn; bovendien vraagt elke kerkengroep aan de twee andere om bij het opsporen van deze zonden en gebreken behulpzaam te willen zijn. Vervolgens gaat elke kerkengroep intern na hoe men de beide andere zover mogelijk tegemoet kan komen: twee mijlen als er één gevraagd wordt. De grens van meegaandheid ligt bij het in strijd komen met de gemeenschappelijke grondslag, de Heilige Schrift en de daarop gefundeerde Drie Formulieren van Enigheid.

Een beknopt rapport over de eigen narisigheid tot oplossen ervan wordt door iedere groep toegezonden aan de beide anderen.

7. Samenvattend

De norm, dat zij allen één zijn, geldt voor minstens drie kerken. Een *feit* is, dat nogal eens onwerkzame medicijnen worden uitgereikt tot herstel. Mogelijk, dat we verder komen door de twee andere kerken te vertellen, waartoe wij bereid zijn om met hen één te worden. Zelfverloochening komt voort uit bekering, die God aan onze kerken kan schenken door bidden en werken.

8. Naschrift

Voer voor methodologen (1) en kerkhistorici (2).

- (1) Welk besluitvormingsmodel kan het beste dienen als hulpmiddel voor ons probleem? Welke veranderingsstrategie kan ons voort helpen?
- (2) Zowel in 1869 als in 1892 zijn er breuken tussen gereformeerde kerkengroepen geheeld. Welke medicijnen werkten toen niet en welke recepten brachten genezing?

boekbespreking

Informatieboekje voor de Ned. Geref. Kerken. 1982.

(onder red. van ds G. van den Brink). Uitg. Buijten en Schipperheijn, Amsterdam.

Het blauwe boekje is weer uit. Ook dit maal weer veel (119 pag.) bijgewerkte informatie over alle gemeenten, predikanten, al of niet speciale dienst, theologische studenten, zendingswerk, en de regionale indeling. Verder de necrologie van predikanten vanaf 1970, waaraan de namen van ds M. Bakker en ds J. J. Verleer werden toegevoegd. Zoals altijd is deze informatie onontbeerlijk. Alleen daarom is de aanschaf van dit boekje al een „must”.

Daarnaast — traditioneel — een statistisch overzicht. Vergeleken met 1-1-'81 blijkt op 1-1-'82 het aantal gemeenten gelijk gebleven (93); het aantal predikanten is met twee afgenomen (van 66 naar 64), het aantal vakante gemeenten is met één

toegenomen (van 28 naar 29). Het totale ledental is zeer bescheiden gestegen (van 29467 naar 29478) en hetzelfde kan worden gezegd van het aantal belijdende leden (van 17504 naar 17627).

Dhr. J. Bos uit Lisse schreef een sympathiek „in memoriam” over ds Verleer, waaraan hij een gedicht van laatstgenoemde liet vergezeld gaan. We citeren: (p. 121, 122 van het blauwe boekje): Preken. Gods Woord brengen, dat was zijn vurige begeerte en daarvoor heeft hij zich ten volle ingezet, steeds weer worstelend om dat Woord in zijn actualiteit direct bij de mensen te brengen, zodat ze ermee uit de voeten konden voor hun dagelijks leven. Hij probeerde steeds de ontwikkelingen in de wereld scherp te analyseren, de leegheid en uitzichtloosheid van de mens zonder Christus te tekenen en een ieder, maar speciaal de jeugd, die hem lief was, de weg te wijzen die het echte leven geeft. Daarin is hij de laatste jaren van zijn leven zelfs sterk gegroeid. De trieste uitstoting uit het kerkverband werd voor hem gevolgd door een nieuwe jeugd. Hij zag de dingen nieuw. De Schriften gingen open. Hij predikte „niet slechts in woorden”, maar ook „in kracht en in de heilige Geest en in grote volheid” (1 Thess. 1:5).

Ds G. v. d. Brink schreef over ds Bakker, waarin hij deze onder andere met de literator Bilderdijk vergeleek.

In het jaaroverzicht maakte ds v. d. Brink melding van allerlei. Zo spreekt hij over de zittingen van de Landelijke Vergadering, over de toenadering tot de Chr. Geref. Kerken, en de verhouding tot de Vrijgemaakt Geref. Kerken. Verder spreekt hij over liturgische kwesties, contacten die onze kerken — aarzeland — internationaal beginnen te krijgen, en de verschillende visies die vanuit Geref. kring (ds Schoep) en Chr. Geref. kring (van de gemeente bewaar-het-pand-signatuur) over onze kerken zijn uitgesproken. Een rubriek „allerlei” completeert het overzicht.

We citeren uit dit deel wat ds v. d. Br. over zijn voorganger-redacteur ds Janssen: ds G. Janssen heeft zijn redacteurschap van het Informatieboekje neergelegd. Sinds 1977 heeft hij de kerken gediend met zeer instructieve jaaroverzichten. Hij gaf daarin niet alleen informatie, maar soms ook zijn oordeel. Als het moest gaf hij dat ook kritisch. Maar hij bleef gentleman, of liever: broeder. Daarom was het altijd gemakkelijk ongelijk te erkennen als dat moest. Daarbij toonde ds Janssen zich een knap kerkhistoricus. De kerken zijn hem veel dank verschuldigd.

Hetzelfde kan m.i. van ds v. d. Brink

al gezegd worden; het overzicht van zijn hand is helder en to the point.

Nadat nog een bijlage is opgenomen, waarin de besluiten t.a.v. de Chr. Geref. Kerken worden vermeldt, volgt informatie over een groot aantal stichtingen en verbanden, die rechtstreeks of indirect met onze kerken te maken hebben. Een lijst van adverteerders rondt het geheel af. Het is, zoals andere jaren, een nuttig boekje. Het enige dat ik (een klein beetje) mis is een lijstje achterin van „stichtingen”. Het zou het gebruik nog iets vergemakkelijken, als niet alleen adverteerders, maar ook stichtingen etc. snel konden worden opgezocht. PJK

kerknieuws

Middelburg — Tot en met Zondag 20 juni 1982 begint de tweede kerkdienst om 17.00 uur. Dit in afwijking van hetgeen vermeld staat in het jaarboekje.

Wapenveld — Het adres van de scriba van de Ned. Geref. Kerk van Wapenveld is: H. Nieuwenhof, Wildekampseweg 13, 8191 BP Wapenveld, tel. 05206-78321.

Almere — Wijziging Info-boekje, pag. 70: Kerkdiensten: Kapel van het „Oecumenisch Kerkcentrum Goede Rede”, Kerkgracht 48, Almere-Haven; ingang: grachtkant; aanvang 10.00 en 17.00 uur (zomer en winter).

Koster: R. B. Rouvoet, Jaagmeent 158, tel. 03240-15382.

Preekvoorziening: mevr. J. H. van der Wekken-Luyk, Sportmark 84, 1355 KG Almere-Haven; tel. 03240-12706.

Hoogeveen — Na gehouden onderzoek is preekconsent verleend voor de duur van één jaar aan br. T. A. Th. Spoelstra, Bieleveldlaan 5, Hoogeveen.

Persverslag van de vergadering van de regio Arnhem, op 6 mei 1982 te Apeldoorn.

1. Namens de roepende kerk te Ede opent ds v. d. Linde de samenkomst der kerken. Hij leest Psalm 133 en gaat voor in gebed.

2. De credentiebrieven worden nagezien. Alle regiokerken zijn vertegenwoordigd.

3. In het moderamen nemen zitting: ds W. J. v. d. Linde, praeses; br. G. A. Alkema, scriba; br. C. T. Schaafsma, assessor.

4. Het conceptagende wordt ongewijzigd aangehouden.

De notulen van de regiovergadering van 14 jan. 1982 worden na een enkele wijziging goedgekeurd.

5. Preekvoorziening kleine gemeenten in de regio:

De brief van Wageningen over dit onderwerp wordt besproken.

De regio beschikt over slechts 4 predikanten, tegen 5 vacante gemeenten. Na enige discussie wordt voorgesteld de vacante gemeenten eveneens in te passen in het ruilschema van de predikanten.

Dames en heren Kunstenaars opgelet!

Bestuur en redactie van Opbouw hebben het voornemen om t.z.t. aan de grafische vormgeving enige veranderingen aan te (laten) brengen. Het is met name de bedoeling dat „DE KOP” van dit blad qua lettertype en symbolen gemoderniseerd wordt.

U wordt uitgenodigd mee te dingen naar de eer, de toekomstig ontwerper van „ons gezicht” te zijn. Voorwaarde is dat op een of andere manier de „vissymboliek” gehandhaafd blijft.

Inzending van uw ontwerp is mogelijk tot en met uiterlijk 7 juni 1982, naar het adres van: de redactie.

Dit betekent in concreto, dat de gemeenten met een eigen predikant hun dominee af en toe afstaan aan een vacante gemeente. De kerken met een eigen predikant worden verzocht voor 15 juni kenbaar te maken of ze met de voorgestelde regeling akkoord gaan. Ds Holwerda is bereid een schema op te zetten. Alle benodigde gegevens voor 15 juni aan hem door te geven (opgave vrije zondagen e.d.). Voorts zal er namens de regio door de kerk van Ede een brief worden verzonden aan de Theologische Studie Begeleidingscomm. (TSB), met het verzoek te bezien of het mogelijk is de studenten meer in te schakelen bij de preekvoorziening. Dit kan voor beide partijen nuttig zijn.

6. Rondvraag onder de kerken.

Redactieleden:

Ir. A. W. Biersteker;
T. Hoekstra
Ds. H. de Jong;
Mr. dr. J. Meulink;
D. W. L. Milo;
Ds. E. R. Postma;
Drs. W. G. Rietkerk

Adres van de Redactie:

Ds. K. Muller,
Riouwstraat 59,
1521 SC Wormerveer
Tel. 075-282589

Kerknieuws en berichten over kerkelijke/christelijke activiteiten te zenden naar:

„Kerknieuws Opbouw”,
Brugakker 36 22,
3704 LP Zeist
Tel. 03404-50278

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”,
Nooitgedacht 3,
3701 AL Zeist
Tel. 03404-22452

Advertentieprijs:

40 ct per mm.
familieberichten
35 ct per mm.
Advertenties inzenden tot
dinsdagmorgen 10.00 uur.

Administratie-adres:

Kon. Wilhelminalaan 38,
3956 TD Leersum
Tel. 03434-4288

Abonnementen:

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen: uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs:

f 40,— per jaar of f 21,— per halfjaar.
Buitenland f 45,— p. jaar of f 60,— per luchtpost.
Gironr. 404945 t.n.v.
Geref. Persver. Opbouw,
Dr. Schaepmanlaan 71,
2104 VC Heemstede.
Tel. 023-285825.

De kerk van Doesburg/Velp vraagt naar de ervaring bij de invoering van het liedboek.

In de kerken van Ede, Apeldoorn, Wageningen en Nijmegen wordt reeds geruime tijd uit het liedboek gezongen.

Het is voor de kinderen belangrijk, dat ze in de kerk de liederen kunnen zingen, die ze op school hebben geleerd.

7. De volgende regiovergadering wordt vastgesteld op 9 september om 19.30 uur te Apeldoorn. De kerk van Oosterbeek/Wolfheze is dan roepende kerk.

8. Algemene rondvraag.

Br. van Kuiken vraagt of een betere coördinatie in de steun aan de hulpbehoevende kerken in den lande mogelijk is.

Dit onderwerp zal de volgende vergadering op het agendum gezet worden.

Ds in 't Hout en ds v. d. Linde be-
tuigen hun instemming met de drie
formulieren van enigheid.

Ds v. d. Linde brengt ter vergade-
ring de ontslagverlening van de re-
gio van het Noorden. Ds Holwerda
verwelkomt hem in de regio Arn-
hem.

9. Na dankgebed van br. van Dijk
wordt de vergadering gesloten.

C. T. Schaafsma, assessor

Theologische Hogeschool — Zij die zich voor de studie aan de Theologische Hogeschool te Apeldoorn voor de cursus 1982/1983 willen laten inschrijven (art. 16) ontvangen daartoe de gelegenheid op woensdag 7 juli a.s. om 14.00 uur in het Hogeschoolgebouw, Wilhelminapark 4. Deze inschrijving geldt alleen hen, die zich voor de eerste maal laten inschrijven. Men wordt verzocht de vereiste diploma's mee te nemen en 2 pasfoto's. Voor inlichtingen over de toelatingseisen kan men contact opnemen met de Theologische Hogeschool, tel. 055-213156.

Zij die zich voor de doctoraalstudie willen laten inschrijven worden verzocht zich vóór 1 juli a.s. schriftelijk aan te melden met opgave van

BIJBELSTUDIES VAN D. J. CHRISTIAANSE

- 1) **Leven en overvloed.** Naar een rijker geestelijk leven f 5,—.
- 2) **Naderend onheil.** Toekomst Midden Oosten f 5,—.
- 3) **Christelijke vrijheid.** In gehoorzaamheid aan God. f 3,—.
- 4) **Jezus in het midden.** Zijn gemeente f 3,—.

Franco na girostorting 1793613 Bijbel-
cursus P.B. 44 Oudewater.

gewenste studierichting als hoofd-
vak bij de secretaris van het college
van hoogleraren, prof. dr. B. J. Oos-
terhoff, Bosweg 13, 7314 AL Apel-
doorn.

Namens het college van
hoogleraren,
prof. dr. B. J. Oosterhoff, secr.

Vakantie in het Berner Oberland
(Zwitserland) — Kerkdiensten voor
Nederlandse vakantiegangers: Zon-
dag 4 juli t.m. zondag 15 augustus
om 18.00 uur in de Schlosskirche te
Interlaken. Inl. Ds. J. C. Remijn,
Schloss, Postfach 25, 3800 Unter-
seen, tel. 036-222000.

„Want ik ben verzekerd, dat noch dood noch leven,
noch engelen noch machten, noch heden noch toekomst,
noch krachten, noch hoogte noch diepte,
noch enig ander scheepsel ons zal kunnen scheiden
van de liefde Gods, welke is in Christus Jezus, onze Here”.
(Romeinen 8 : 38, 39)

Uit een leven van veel moeite is uit een dieptepunt van haar lijden plotseling door
onze barmhartige Vader in de hemel tot Zich genomen Zijn kind, mijn lieve, dap-
pere vrouw, onze moeder en zuster

MARIA CATHARINA KLEIN-VAN DEN BERG

op de leeftijd van 64 jaar en 6 maanden.

Rijswijk (Z.H.): P. KLEIN
De Bilt: H. KLEIN
Den Haag: J. H. KLEIN
Amersfoort: J. H. VAN DEN BERG
Amsterdam: P. VAN DEN BERG

25 mei 1982
Beetslaan 67, 2281 TG Rijswijk

De begrafenis heeft zaterdag 29 mei op de begraafplaats „Eikelenburg” te Rijswijk
(Z.H.) plaatsgehad.

ZOJUIST VERSCHENEN

Ds. M. R. van den Berg BEELDSPRAKIG

Het onderwijs van Jezus in gelijkenissen
179 pagina's

f 18,50

Gelijkenissen vormen een wezenlijk onderdeel van Jezus' on-
derricht. In het gebruik ervan sloot Hij overigens aan bij een
methode van onderwijs, die bij de joodse rabbijnen gangbaar
was. Gelijkenissen lenen zich er uitstekend voor bij wijze van
beeldspraak iets te belichten en duidelijk te maken. In dit
boek vindt u een verklaring van een flink aantal (27) gelijke-
nissen. De schrijver heeft geprobeerd zoveel mogelijk uit te
laten komen wat deze gelijkenissen te zeggen hadden in de
situatie waarin ze werden uitgesproken, om zo hun betekenis
voor vandaag scherper in beeld te krijgen en te laten spreken.

NOG LEVERBAAR

Drs. H. de Jong
MAAR JEZUS ZEGT...
De Bergrede uitgelegd voor de gemeente
152 pagina's

f 17,00

Ds. G. Visee
**ONDERWEZEN IN HET
KONINKRIJK DER HEMELN**
Keuze uit de persarbeid

1e bundel: 354 pagina's f 27,50
2e bundel: 319 pagina's f 27,50

Bovengenoemde boeken zijn verkrijgbaar bij de boekhandel en bij de
uitgever:

COPIEERINRICHTING VAN DEN BERG

Broederweg 6 — Postbus 27 — 8260 AA Kampen
Telefoon 05202 - 12287 b.g.g. 05202 - 12668

Voor al uw

handels- en familiedrukwerk - boeken folders enz.

is uw adres

DRUKKERIJ „STEENBERGEN”
Nooitgedacht 3 — 3701 AL Zeist